

เปรียบเทียบปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ด กับพุทธปรัชญา

ศรุตานนท์ ชอบประดิษฐ์*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มี ความมุ่งหมายเพื่อ “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ดกับพุทธปรัชญา” นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ด , 2) เพื่อศึกษาปรัชญาอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญา และ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ดกับพุทธปรัชญา การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ และประเภทวิเคราะห์เอกสาร

จากการวิเคราะห์ พบว่า ซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ด เสนอว่าชีวิตมนุษย์จะดำรงอยู่ โดยมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสังคมและผู้อื่น ซึ่งมนุษย์แต่ละคนก็ต้องมีความเป็นตัวตนแบบปัจเจกชน (individual) และต้องมีเป้าหมายของชีวิตหลายมิติ (ontic dimension) ในโลกจริงๆ ไม่ใช่โลกสมมติขึ้นมา ซึ่งต่อมาแนวคิดปัจเจกชนก็ได้ขยายฐานแนวคิด ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) อัตถิภาวะกับสุนทรียศาสตร์ (Aesthetical stage) 2) อัตถิภาวะกับจริยศาสตร์ (Ethical stage) 3) อัตถิภาวะกับศาสนา (Religious stage) เพื่อเชื่อมโยงศรัทธา (faith) ที่มีต่อพระเจ้าขัดเกลากจิตใจของตนเองอย่างบริสุทธิ์ แต่ในทางพุทธปรัชญามองโลกและชีวิตที่ปรากฏในพุทธประวัติของเจ้าชายสิทธัตถะ ที่มองเห็นปัญหาใหญ่ของมนุษย์จึงได้เริ่มดำริหาวิธีแก้ไข ในที่สุดได้เลือกทางแห่งการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิตตนนั้นตกอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่ด้วยความที่ไม่รู้ของมนุษย์จึงเข้าไปหลงยึดติดอยู่กับความเป็นกลุ่มก้อนของธาตุทั้งหลาย ด้วยอำนาจของความอยากเข้าใจผิดคิดว่าเป็นตัวตน แต่ความจริงมันคือสภาพของความว่างเปล่า ดังนั้น ซอเร็น อาปี คีร์เคกอร์ดให้ความสำคัญในหลักศรัทธา (faith) ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อไม่ให้จิตสำนึกหมกหมุ่นไปกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมรอบๆ ตัวเอง เพราะจะทำให้ตัวเองไปกระทำการที่ผิดต่อพระเจ้า แต่ในพุทธปรัชญาให้ความสำคัญในกฎไตรลักษณ์ ดังนั้นปรัชญาอัตถิภาวนิยมของทั้ง 2 จึงมุ่งไปถึง “แก่นแท้ของศาสนา” ทั้งสิ้น

คำสำคัญ : การศึกษาเปรียบเทียบ, ปรัชญาอัตถิภาวนิยม, ปัจเจกชน

* นักวิชาการอิสระ

มจร

A Comparative study of Soren Abbey Kierkegaard's Existentialism and Buddhist Philosophy

Abstract

This article aims to analyze “A Comparative Study of Søren Abbey Kierkegaard's Existentialism and Buddhist Philosophy” is of 3 objectives: (1) to study Søren abbey Kierkegaard's concept of the Existentialism; (2) to study the concept of the Existentialism in Buddhist philosophy; and (3) to Comparative study of Søren abbey Kierkegaard's existentialism and Buddhist Philosophy. This is a qualitative research. In the study of the first objective, it was found that the Søren Abbey Kierkegaard's suggesting that human life will exist by interacting with society and others In which each human being must have an individual identity and must have the goal of an ontic dimension in the real world, not a fictional world. Which later, the individual concept was expanded to 3 levels: 1) Aesthetical stage , 2) Ethical stage , 3) Religious and religious status to connect. Linking faith to God, purifying his mind purely. And Buddhist philosophy looking at the world and the life that appears in the history of Prince Siddhartha Who saw the big problems of human beings, therefore began to find solutions Finally, choosing the way of seeking truth and the meaning of his life falls under the laws of trinity, namely every Aniccatà, Dukkhatà, Anattatà, but with the unaware of the human being enters into capturing the group of elements. All with the power of a misunderstood desire to be an individual but the truth is Condition of emptiness. Accordingly Søren Abbey Kierkegaard's giving importance to the faith which is the anchor of the mind In order not to raise consciousness with the social environment around himself because it will make himself go wrong with God But in Buddhist philosophy, it is important in the Three Characteristics (*Tilakkhaṇa*). Therefore, the two existential philosophies therefore focus on the "essence of religion".

Keywords: Comparative Study, Existentialism, Individual

1. บทนำ

โดยทั่วไป คนเรามักมีความเชื่อว่า “มนุษย์ได้มุ่งแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต” แต่ที่ผ่านมามีการแสวงหาของมนุษย์ดูเหมือนยิ่งไกลห่างออกไปจากความเป็นจริงของชีวิต จึงมีนักคิดกลุ่มหนึ่งเห็นว่ามนุษย์ควรหันกลับเข้ามาหาความหมายในตัวเองด้วยการตระหนักรู้ภายใน เพราะมองเห็นว่ามนุษย์ได้สูญเสียความเป็นตัวตนไปกับสิ่งภายนอกซึ่งมิใช่ความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นจริงของชีวิต (Authenticity) หมายถึง การใช้ชีวิตอย่างเป็นชีวิตจริง ๆ โดยเป็นคนเลือก และตัดสินใจเองที่จะทำอะไร ก็เพราะได้เลือกเช่นนั้น ไม่ใช่เพราะสถานการณ์บังคับ ไม่ใช่เพราะระบบบอกหรือกฎกำหนดให้ ความเป็นมนุษย์คือการดำรงอยู่ก่อนสสารัตถะ เป็นสิ่งมีอยู่ในโลก เป็นกระแสชีวิตจริง ๆ ที่ไม่มีอะไรอยู่เบื้องหน้าเบื้องหลังของการดำรงอยู่ เป็นการดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่แวดล้อม มนุษย์จึงควรตระหนักรู้และเลือกตัดสินใจด้วยตัวเองอย่างอิสระและมีความรับผิดชอบในกระทำการนั้น

นักคิดกลุ่มนี้ถูกขนานนามว่า “นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม” เพราะมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ กระตุ้นให้มนุษย์หันกลับเข้าสู่ตนเอง โดยการตระหนักรู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไร ให้ความสำคัญของปรัชญาอัตถิภาวนิยม จึงมีในหลายนัยที่สามารถตอบปัญหาของตัวเองได้ว่าความจริงคืออะไร เมื่อรู้ความจริงนั้นแล้วจะวางตัวหรือวางท่าที่ต่อความจริงนั้นอย่างไร เมื่อมนุษย์รู้จักอัตถิภาวะของตัวเอง อัตถิภาวะจะเป็นพื้นฐานของความรู้ว่าเราจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร ท่ามกลางสถานการณ์ที่เป็นอยู่ การกำหนดคุณค่าและเป้าหมายก็จะเหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ผู้ที่รู้จักตัวเอง แทนที่จะเสาะแสวงหาแต่คุณค่าหรือสสารัตถะภายนอก ซึ่งนับแต่จะห่างไกลออกไปจากความเป็นจริงที่เป็นไปไม่ได้ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงเป็นปรัชญาที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะการที่มนุษย์เข้าใจตัวเองว่ามีอยู่อย่างไรนั้นจะมีผลต่อการเลือก และตัดสินใจด้วยตนเอง ถือเป็นจริยธรรมเบื้องต้นสำหรับมนุษย์ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงให้ความสำคัญแก่การดำรงอยู่ของมนุษย์มาก่อนคุณค่าอื่นใด เป็นปรัชญาที่ปรากฏอำนาจจากทิวเขาไว้นอกมือของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากการกำหนดหรือถูกควบคุมจากอำนาจภายนอก มนุษย์จึงสามารถเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง

ผู้ที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดหรือบิดาของนักปรัชญาสายนี้คือ ซอเรน อาบี คีร์เคกอร์ด (Søren Aabye Kierkegaard, 1813-1855) นักปรัชญาชาวเดนมาร์กที่ได้เสนอปัญหาอัตถิภาวะ (existence) ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของตนเอง ซึ่งคีร์เคกอร์ดมีความสัมพันธ์กับพระเจ้าตามหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ (นิกายโปรเตสแตนต์) อย่างแน่นแฟ้น และในระบบปรัชญาอัตถิภาวนิยมของเขาจึงเป็นอัตถิภาวนิยมแบบเทววิทยา คีร์เคกอร์ดใช้คำศัพท์เพื่อตีความในแนวคิดอัตถิภาวะของตนเองว่า “การกระโดดด้วยศรัทธา” (the leap of faith) กล่าวคือการข้ามจากระดับหนึ่งไปสู่ระดับหนึ่งด้วยการตัดสินใจที่จะกล้ากระโดดเพื่อความก้าวหน้าของอัตถิภาวะนั้น จากคำกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงขอ นำประเด็นอัตถิภาวะของพระเจ้าที่ปรากฏในหนังสือ Concluding Unscientific Postscript ซึ่งเป็นผลงานของคีร์เคกอร์ด

คำสอนของคริสต์ศาสนาตามความเห็นของข้าพเจ้า ควรจะต้องเริ่มต้นจากกิจกรรมของพระคริสต์และควรจะต้องเป็นเช่นนี้มากขึ้นไปอีก ถ้าหากได้มองในแง่ที่ว่า พระคริสต์มิได้วางระบบคำสอนไว้ตายตัว แต่ที่ว่าพระองค์ทรงทำการให้เห็น พระองค์ไม่ได้สอนว่ามีการไถ่บาปสำหรับมนุษย์ แต่ที่ว่าพระองค์ทรงทำการไถ่บาปมนุษย์ให้เห็น...โดยกิจกรรมของพระองค์ พระองค์ทรงแสดงธรรมชาติของพระองค์ให้มนุษย์เข้าใจ ความสัมพันธ์ของพระคริสต์กับพระเจ้า มนุษย์ ธรรมชาติ และสถานการณ์ของมนุษย์ เป็นไปตามเงื่อนไขของกิจกรรมของพระองค์ สิ่งอื่นทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นเพียงอารัมภบท

จะเห็นได้ว่าคีร์เคออร์ดยึดหลักศรัทธาของศาสนาคริสต์เพื่อนำไปสู่การแสวงหา “อัตนัยภาพ คือความจริง” โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์ชีวิตของตนเอง ต่อมาคีร์เคออร์ดก็ได้ค้นพบระบบความคิดในปรัชญาอรรถิภาวนิยมว่ามีอิทธิพลในด้านการศึกษาศาสนา จริยธรรมและสุนทรียศาสตร์ จนกลายเป็นแนวคิดเสนอทฤษฎี Stage of life way: aesthetical-ethical-religious ของคีร์เคออร์ดอันเป็นแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมที่สุด (ontic dimension)

หากมองถึงพุทธปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์ว่า “ความเป็นมนุษย์มาก่อนชาติกำเนิด เช่น ความเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์หรือศูทร” ความเป็นมนุษย์มิได้ประเสริฐเพราะชาติกำเนิด แต่ความเป็นมนุษย์จะมีความหมายหรือคุณค่าขึ้นอยู่กับการกระทำ เพราะการกระทำจึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และการที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งพุทธปรัชญามองว่าเป็นเรื่องยากดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “กิจโณ มนุสสุปฏิลาโก แปลว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นว่ายาก แม้การที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าก็ยากยิ่ง ฉะนั้น การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ พุทธปรัชญาจึงเน้นให้มนุษย์ตระหนักรู้ตัวเอง เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ในการตระหนักรู้ตัวนี้นั้นพุทธปรัชญาได้แสดงไว้ในหลาย ๆ แห่งด้วยกัน เช่น พระพุทธพจน์ที่ตรัสเตือนให้มนุษย์สำนึกรู้ตนเองว่า “อดีตนา โจทยตตานิ แปลว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง” นั้นหมายความว่า “ความสำนึกที่มีอยู่ ไม่มีใครกำหนดให้เป็นไป ไม่มีใครตัดเตือน เราเองเท่านั้นที่มีสำนึก รู้ เราจึงต้องเตือนตัวเอง แม้พุทธปรัชญาจะยอมรับว่าปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) ยังเกื้อกูลต่อการสำนึกรู้ตัวเองได้ด้วย ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลก ภายนอกจึงยังมีความสำคัญ แต่สิ่งสำคัญเน้นให้เกิดการตระหนักรู้ภายในตนเป็นหลัก ดังเหตุการณ์ตอนหนึ่งในพุทธประวัติเมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ๆ พระพุทธเจ้าได้ดำเนินผ่านไปยังไร่ฝ้ายแห่งหนึ่ง พบวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งมีจำนวน 30 คน กำลังพากันตามหาสตรีนางหนึ่งที่ขโมยเครื่องประดับหลบหนีไป พวกเขาจึงพากันตามหานาง ผ่านไปยังไร่ฝ้ายพบกับพระพุทธเจ้าจึงกราบทูลถามว่า เห็นหญิงคนหนึ่งผ่านมาทางนี้ไหม พระองค์สอบถามทราบความเป็นมาแล้วจึงได้ตรัสถามกลับไปว่า “พวกเธอจะแสวงหาสตรีหรือแสวงหาตนดีกว่า” จากที่วัยรุ่นกลุ่มนั้นมัวสนใจไปภายนอก คือเรื่องของสตรีนางนั้นด้วยอำนาจของความโกรธ เมื่อได้ฟังดังนั้น จึงทำให้พวกเขาได้สติกลับคืนมาสำนึกรู้ขึ้นมาทันทีจึงตอบว่า “แสวงหาตนดีกว่าพระเจ้าข้า” แสดงว่าปัญหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอกเพียงอย่างเดียว สิ่งภายนอกเป็นเพียงสถานการณ์ให้เราเกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขที่ตัวเราเอง พระพุทธองค์ได้ตรัสบอกวิธีแก้ไขปัญหาที่แท้จริง คือ การรู้จักตัวเอง จึงได้ประทานวิธีที่ทำให้พวกเขาได้ตัดสินใจเลือกกระทำด้วยตัวเองอย่างอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่เคยตรัสไว้ในหลาย ๆ แห่งว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งของเราได้” หลักสำคัญของพุทธปรัชญาอย่างหนึ่งก็คือ มนุษย์ควรทำความเข้าใจตัวเองให้ถ่องแท้ โดยเน้นให้มนุษย์ศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายคือความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในฐานะที่มนุษย์เป็นมนุษย์ มิใช่สิ่งที่ถูกสร้างมา มนุษย์จึงสามารถพัฒนาตัวเองได้ ความเป็นมนุษย์มิใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้สร้างหรือเทพเจ้าองค์ใดที่จะปล่อยให้ไปตามที่กำหนดของโชคชะตาแต่มนุษย์คือผู้กำหนดบทบาทของตัวเอง

ในฐานะที่พุทธปรัชญาเกิดมาก่อนปรัชญาอรรถิภาวนิยม โดยให้ความสำคัญแก่ภาวะความเป็นมนุษย์จึงเน้นความมีอยู่ของมนุษย์มาเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาความจริง และก็เป็นจุดเริ่มต้นเดียวกันของนักอรรถิภาวนิยม เพราะนักอรรถิภาวนิยมคือนักเริ่มต้นในการแสวงหาหนทางใหม่ที่ดีกว่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจประเด็นแนวความคิดของปรัชญาอรรถิภาวนิยมของทั้ง 2 ทศนะ คือ 1) ทศนะของคีร์เคออร์ด กับ 2) ทศนะของพุทธปรัชญา ว่ามีความเหมือน และความแตกต่างกันอย่างไร จึงเป็น

ที่มาข้อหวัชฌ์นิพนธ์ “การเปรียบเทียบปรัชญาอัตถิภาวนิยมของคีร์เคออร์คกับพุทธปรัชญา” ซึ่งผู้วิจัยก็จะทำการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อนำไปสู่เนื้อหาในบทต่อ ๆ ไป

ก. ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของคีร์เคออร์ค

เนื่องจากคีร์เคออร์คให้ความสำคัญกับค่าของปัจเจกชนและหนทางแห่งการแสวงหา สัจจะเชิงอัตวิสัยของมนุษย์แต่ละคนมากกว่าการแสวงหาความรู้หรือความจริงที่มีลักษณะวัตถุวิสัยหรือในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงที่ชีวิตต้องเผชิญ การตั้งคำถามทางปรัชญาของคีร์เคออร์ค จึงค่อนข้างให้ความสำคัญกับวิถีดำเนินชีวิตของปัจเจกชนในมิติต่าง ๆ (ontic dimension) ในแต่ละช่วงชีวิตมนุษย์ ที่แต่ละคนต้องประสบพบกับปัญหา เป้าหมายและความต้องการที่แตกต่างกันออกไป คีร์เคออร์ค เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่ต้องพบ และเผชิญด้วยตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งปรากฏในงานนิพนธ์ระดับในวิถีชีวิต Stages on life's Way เกิดจากการสำรวจชีวิตของคีร์เคออร์คเอง และความคิดที่คีร์เคออร์คมีต่อผู้หญิงที่กำลังจะแต่งงานด้วย คือ เรยีนว่าด้วยสุนทรียศาสตร์, จริยศาสตร์, ศาสนา ซึ่งคีร์เคออร์คได้แบ่งการดำรงอยู่หรืออัตถิภาวะ (existence) ที่ดำรงอยู่ในโลก (infinite universe) ออกเป็น 3 ระดับ (stage) และขอบเขต (spheres)

1. อัตถิภาวะระดับสุนทรียศาสตร์ (Aesthetical stage)

สำหรับประเด็นทางสุนทรียศาสตร์ เนื่องจากคีร์เคออร์คได้พิจารณาประเด็นการดำเนินชีวิตเป็นหลัก ในประเด็นทางสุนทรียศาสตร์นั้น คีร์เคออร์คก็ยังคงชื่นชมมิติสุนทรียศาสตร์ด้านอื่นไปด้วย ซึ่งมีทั้งบทกวี งานละครเวที โดยเฉพาะกับการสร้างสรรค์ศิลปะของนักจิตนิยม (romanticism) ด้วยทัศนคติของชีวิตการดำรงชีวิตขั้นสุนทรียะของคีร์เคออร์คถือเป็นขั้นแรกหรือขั้นเริ่มต้นของการดำรงชีวิตชีวิตขั้นนี้มีลักษณะหมกมุ่นในแรงปรารถนาทางผัสสะยึดมั่นในความเป็นไปได้มากกว่าความเป็นจริง ยึดตนเองเป็นหลัก และมักชอบกวัดแกว่งความคิดด้วยทัศนคติแบบสูญนิยม (nihilism) ที่ใช้วิธีการทั้งจากการเสียดสีและวิธีการสงสัยแบบวิมิตินิยม (skepticism) (Doubt and Skepticism, 2002: 254-258) รวมถึงเป็นขั้นชีวิตที่ชอบหลีกเลี่ยง “ความเบื่อหน่าย (boredom)” ในชีวิตขั้นนี้ชีวิตของเราจะไร้ความหมายและจุดมุ่งหมายของตนเอง ไม่มีเข็มทิศไม่มีแนวทางแห่งความรับผิดชอบ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับความเสี่ยงจากโชคชะตาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งชีวิตดังกล่าวนี้มักที่จะโหยหาถึงอดีตอันแสนสุข และไม่ยอมรับกับสภาพแห่งความเป็นจริง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวทำให้อัตถิภาวะขั้นสุนทรียะมักพบกับความสิ้นหวัง

“ปัจเจกชนมิได้เป็นส่วนหนึ่งกับพระเจ้าและกับตนเองและมีได้เป็นส่วนหนึ่งกับคนที่ตนรัก รวมถึงมิได้เป็นส่วนหนึ่งกับงานศิลปะและงานวิชาการของตน แต่กลับเป็นเหมือนทาสที่เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินเท่านั้น ฉะนั้น การไตร่ตรองหรือสำนึกที่เกิดขึ้นระหว่างตนเองกับนามธรรมกลับกลายเป็นการไตร่ตรองที่ลดทอนคุณค่าของตนเอง” (Princeton, 2000: 252-268)

มจร

2. อรรถิภาวะระดับจริยศาสตร์ (Ethical stage)

ประเด็นทางจริยศาสตร์ของคิร์เคออร์โดอธิบายว่า จริยศาสตร์ในความหมายแรกคือ “จริยศาสตร์ ในฐานะระดับขั้นของชีวิตในการดำรงอยู่ (mode of ethical)” ในขั้นที่สองรองจากขั้นศาสนา ส่วนความหมายที่สอง ก็คือลักษณะของ “จริยศาสตร์ ที่ดำรงอยู่ในวิถีทางศาสนา (ethical religious)” จริยศาสตร์รูปแบบแรกของคิร์เคออร์โดมีความหมายเหมือนกับคำว่า “ศีลธรรม (Sittlichkeit)” เป็นบรรทัดฐานของสังคม โดยทั่วไปถือเป็นกฎศีลธรรมอันสูงสุดหรือกฎสากล (the universal) ในการตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้กระทำ และการไม่มีศีลธรรมใดสูงกว่า ศีลธรรมมวลชนไดยึดถือ อย่างไรก็ตาม คิร์เคออร์โดได้ตระหนักถึงหน้าที่ที่ลึกลงไปกว่านั้น ดังที่ปรากฏในงาน Fear and Trembling เรื่องราวของอับราฮัม (Abraham) กับการบูชาโยชู บุตรชายของตนเองได้สร้างหลักการแห่งการเสียสละของอรรถิภาวะไม่ขึ้นนอยู่กับกฎศีลธรรมอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม กล่าวคือ “ความสงสัยทางศีลธรรมระดับอันตวิทยา (teleological suspension of the ethical)” ซึ่งกรณีอับราฮัมสำนึกถึงหน้าที่บางอย่างที่อยู่เหนือหน้าที่ทางศีลธรรมทางสังคมกับข้อห้ามในการฆ่าผู้บริสุทธิ์และมโนธรรมของตนเองในการเชื่อฟังพระเจ้า

อย่างไรก็ตาม ศรัทธาทางศาสนา คิร์เคออร์โดต้องการสื่อสารถึงผู้อื่น ในการพิจารณาหลัก จริยศาสตร์ก่อนรวมถึงเงื่อนไขความรับผิดชอบของตน เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในภวังค์แห่งสุนทรียศาสตร์ ที่ถือว่าเป็นขั้นระดับชีวิตแห่งการเร่ร่อนไปตามจินตนาการ และยึดติดการเสียดายของโชคชะตา และยึดติดทางความรู้สึกทางสุนทรียะ

ในกระบวนการรับรู้ได้ระหว่างอภิจริยศาสตร์ (metaethics) หรือจริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐาน (normative ethics) มีมิติทางจริยศาสตร์ที่มีเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ประกอบด้วย

1. เงื่อนไขในการเลือกระหว่างความจริงภายนอกกับแรงปรารถนาที่รู้สึกจากภายใน
2. เงื่อนไขในข้อตกลงทางความเชื่อที่กำหนดความดี และความชั่วในการกระทำของเราว่า มีคุณค่าและความจริงหรือไม่
3. เงื่อนไขในการเลือกระหว่างสิ่งใดจำเป็นต้องทำมากกว่ากับการตอบสนองสถานการณ์ภายนอก
4. เงื่อนไขในการกระทำที่สอดคล้องกับกฎที่ยึดถือ
5. เงื่อนไขจากกฎบัญญัติที่ยึดถือโดยทั่วไปสำหรับผู้มีศีลธรรม (Princeton, 1983: 15-23)

ทางเลือกแบบอภิจริยศาสตร์คือทางเลือกทางจริยศาสตร์ที่ไม่สามารถมีกระบวนการรับรู้ได้ โดยเฉพาะกับโลกภายนอก เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากภายใน (inwardly) จึงไม่มีหลักฐานใดให้พิสูจน์ในความจริงทางอภิจริยศาสตร์ได้เลย ในกรณีของอับราฮัม เรื่องความศรัทธาของอับราฮัมที่มีต่อพระเจ้าที่คิร์เคออร์โดเสนอไว้ในหนังสือ Basic writings of existentialism ว่าในการหาความหมายของชีวิต มนุษย์จำต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองหรือปัจเจกของตนเองไป อย่างไรก็ตามการสูญเสียดังกล่าวถือได้ว่ามีความหมายทั้งนี้เพราะชีวิตมนุษย์ได้ถูกกำกับไว้ด้วยกฎทางจริยธรรมที่มาจากความจริงสูงสุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความหมายของชีวิตเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อได้รับการกำหนดบังคับจากกฎจริยธรรมที่เป็นสากลนั่นเอง ซึ่งคิร์เคออร์โดได้ยกกรณีของอับราฮัมผู้ตัดสินใจบูชาโยชู บุตรชายของตนเองตามคำขอของพระเจ้าและในที่สุดอับราฮัมก็ตัดสินใจบูชาโยชูจริง ๆ แม้ว่าสุดท้ายแล้วจะเป็นการลองใจจากพระเจ้ก็ตาม ในกรณีของอับราฮัมอาจกล่าวได้ว่าชีวิตมนุษย์มีความขัดแย้งอย่างมาก อันเนื่องจากการกระทำของเขานั้นขัดแย้งกับกฎทางจริยธรรมที่เป็นสากล กระนั้นก็ตามคิร์เคออร์โดกลับมองว่าการกระทำของอับราฮัมถือได้ว่ามีความหมายอย่างยิ่งแม้ว่าจะถูกประณามจากนัก

ปรัชญาในฐานะของนักจริยศาสตร์ก็ตาม การตั้งข้อสังเกตจากข้อขัดแย้งดังกล่าวนั้น การที่พระเจ้าเรียกร้องการบูชาญนั้นไม่ได้เป็นแบบสากลกล่าวคือพระเจ้าตรัสกับอับราฮัมเป็นการส่วนตัว และมีได้ทรงเรียกร้องจากมนุษย์ทุกคนแต่อย่างใด ดังนั้นการเรียกร้องจากพระเจ้าจึงมิได้มีค่าสากลแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเรียกร้องส่วนตัวที่มีเพียงอับราฮัมคนเดียวเท่านั้นที่สามารถเข้าใจถึงความหมายของการเรียกร้องครั้งนี้ผ่านศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า ซึ่งในแง่นี้อาจจะอธิบายได้ว่าชีวิตของอับราฮัมถือเป็นประเด็นที่เต็มไปด้วยความหมายของชีวิตที่มีลักษณะแห่งปฏิทรรศน์ (paradox) และมีความหมายซ้อนทับกันอยู่ กล่าวคือมีชีวิตบางชีวิตที่สามารถมีความหมายได้ และมีได้ถูกกำกับด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมบางชนิดที่เป็นสากล

3. อรรถิภาวะระดับศาสนา (religious stage)

สำหรับคิรีเคออร์ต ศาสนาที่เข้ามาเกี่ยวข้องตลอดทั้งชีวิตก็คือคริสตศาสนา (Christianity) และประเด็นทางศาสนาก็ยังเป็นประเด็นสำคัญที่คิรีเคออร์ต เสนอเพื่อวิพากษ์ วิจารณ์และพยายามสร้างแนวทางให้กับทุกคน เพื่อตระหนักถึงการเผชิญหน้ากับพระเจ้าด้วยตนเอง โดบกล่าวว่า คริสตศาสนาเป็นการครอบงำ ซึ่งในยุคสมัยของคิรีเคออร์ต คือคริสตศาสนานิกายลูเทอแรน เป็นนิกายโปรเตสแตนต์ที่ยึดถือคุณค่าของบาป (sin) ความรู้ผิด (guilt) ความเจ็บปวด (suffering) และความรับผิดชอบส่วนตัว (individual responsibility) ซึ่งคุณค่าเหล่านี้กลายเป็นพื้นฐานการมองโลกของคิรีเคออร์ตและเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในความคิดของเขาด้วย โดยเฉพาะเรื่องราวของบิดาและเหตุการณ์ในครอบครัวของเขาประสบพบเจอมาอันค่อนข้างมีอิทธิพลต่อเขาอย่างสูง โดยคิรีเคออร์ตมองว่า “ศรัทธา (faith)” ของ คริสเตียนนั้น เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงซึ่งในเนื้อหาคำสอนแต่อย่างใด เป็นเพียงแรงปรารถนาทางอรรถิภาวนิยมของปัจเจกชนที่ไม่ขึ้นอยู่กับวัตถุหรือบุคคลใดภายนอก (Christ, 1994: 86-95)

“ศรัทธา” คือ เป้าหมาย และถือเป็นภาวะที่สำคัญของมนุษย์ เนื่องจากมีเพียงแต่ศรัทธาเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์แต่ละคนมีโอกาสที่จะเข้าถึงตัวตนที่แท้จริง คือภาวะของชีวิตที่พระเจ้าจะพิจารณาเพื่อชีวิตอันเป็นนิรันดร์ (eternity) ถือเป็นอรรถิภาวะที่มีความรับผิดชอบอย่างใหญ่หลวงต่อการดำรงอยู่ของตนเอง เป็นการเลือกระหว่าง “การหลุดพ้น (salvation)” และการถูกสาปแช่งลงโทษ (damnation) นอกจากนี้ “ความวิตกกังวล (anxiety)” คือ ลางสังหรณ์ในภาวะของความรับผิดชอบต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในขณะที่ตนเองได้ยืนอยู่ต่อหน้า ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการตัดสินใจเลือกนั้นเองการตัดสินใจนำความวิตกกังวลมาสู่ชีวิต ซึ่งความวิตกกังวลมีอารมณ์อยู่ 2 ด้าน ด้านแรก คือ ภาวะความกลัวในการเลือกเพื่อชีวิตที่หลุดพ้น ส่วนด้านที่สอง คือ ความกลัวในเสรีภาพของตนเอง ทั้งนี้ คิรีเคออร์ตเห็นว่า การเลือกนั้นจะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน และเป็นการบรรจบด้วยเวลากับสภาวะนิรันดร์ที่อยู่เหนือกาลเวลา ในการทบทวน (repetition) ในงาน The Sickness Unto Death ของ คิรีเคออร์ตที่ปรากฏในนามปากกาชื่อ Anti-Climacus ได้ยังได้กล่าวถึงตัวตนว่า “ตัวตนคือ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องพันระหว่างกันในตัวมันเอง” แต่กว่าตัวตนจะยอมรับ “พลังที่ก่อปรตัวตนขึ้นนี้” มันก็ต้องเผชิญกับความสิ้นหวังที่ทำลายการเข้าถึงสภาวะของตัวตน ดังนั้น ในการรักษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวของตัวตนเอง โดยต้องสร้างความศรัทธาอย่างมั่นคงกล่าวคือภาวะกับความว่าง

ในคริสตศาสนาและพระเจ้า จึงเป็นเรื่องของศรัทธาของปัจเจกภาพ (individuality) เป็นหลักธรรมคำสอนของพระเยซูคริสต์ (Jesus Christ) ที่มองว่าศรัทธาในศีลธรรมที่ไร้เหตุผล (virtue of

the absorb) ที่มีความสมบูรณ์และดำรงอยู่เหนือทุกสิ่ง แต่กลับแปรสภาพมาเป็นมนุษย์ ในความสัมพันธ์ระหว่างความจริงที่ดำรงอยู่นอกกับช่วงเวลาของคริสตชน แตกต่างจากหลักการของ โสเครตีสที่ได้อ้างว่า ความจริงสูงสุดดำรงอยู่ในทุกคน ถ้าต้องการเข้าถึงความจริงก็ต้องระลึกตามแบบ วิภาควิธีเท่านั้น ซึ่งคีร์เคออร์ต ถือว่าเป็น “การระลึกที่ดำเนินไปข้างหน้า” มนุษย์ก็ยังคงอยู่ในเงื่อนไขที่ จำกัด กล่าวคือ เงื่อนไขแห่ง “บาป (sin)” ที่มีเป็นสิ่งที่ละอายต่อพระเจ้า “บาปสิ่งเดียวที่ พระเจ้าไม่สามารถอภัยโทษให้ได้ นั่นก็คือการปฏิเสธที่จะเชื่อในความยิ่งใหญ่ของพระองค์ !”

ข.ปรัชญาอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาที่มีท่าทีแย้งต่อระบบปรัชญาอินเดียโบราณ โดยเฉพาะปรัชญาของ พราหมณ์-ฮินดูที่มีอยู่ขณะนั้น การเกิดขึ้นของพุทธปรัชญา จึงเกิดขึ้นท่ามกลางสังคมที่เคร่งครัดอยู่ด้วย ระบบ จารีต ประเพณีตามคัมภีร์พระเวทที่มีหลักคำสอนแบบตายตัว พิธีกรรมในการปฏิบัติอันเคร่งครัด ของเจ้าลัทธิต่างๆ รวมทั้งความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติคือเทพเจ้าด้วย จึงเรียกว่าพุทธปรัชญาเกิดขึ้น ท่ามกลางหมู่เจ้าลัทธิแห่งเทวนิยม ที่มุ่งสอนอยู่ในเรื่องของอตตาทิที่เหนืออตตาทิ แต่พุทธปรัชญา กลับ ปฏิเสธอตตาทิ พุทธปรัชญาจึงดูเหมือนว่าเป็นคู่ปรับกับลัทธิต่าง ๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ที่มีมาก่อน อย่างยาวนาน พุทธปรัชญาจึงมีท่าทีที่โต้แย้งต่อระบบปรัชญาดั้งเดิมของอินเดียโดยตรง เหมือนท่าทีของ นักอัตถิภาวนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมชาวยุโรปตะวันตก เป็นคู่ปรับต่อระบบปรัชญาเทวนิยมที่มีอยู่ก่อน ในอดีต โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องอภิปรัชญาที่มันเกินเลยความเป็นจริงของมนุษย์

พุทธปรัชญาเป็นต้นแบบปรัชญาอัตถิภาวนิยมคือให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาเป็น อันดับแรก การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือเป็นสำคัญเพราะได้มาโดยยากและการจะใช้ชีวิตให้ดีและถูกต้อง ได้ก็ยิ่งยาก มนุษย์จึงมีปัญหาเพราะมนุษย์คือผู้สร้างสรรค์หรือทำลาย มิใช่การดลบันดาลของเทพเจ้า ความมีอยู่ของมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อสิ่งมีอยู่ในโลก เพราะความมีอยู่ของมนุษย์จึงให้ความหมายต่อ สิ่งมีอยู่ในโลก ถ้าหากไม่มีมนุษย์สิ่งที่มีอยู่ในโลกทั้งปวงก็ไร้ความหมาย พุทธปรัชญาจึงเป็นปรัชญาของ มนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ แนวคิดอัตถิภาวนิยมแบบพุทธมีอยู่ทั้งสองแบบคือแนวคิดในแบบที่ เป็นอภิปรัชญาคือความมีอยู่ของกฎสากลเป็นสิ่งตามธรรมชาติจะมีผู้รู้หรือไม่รู้มันก็ตาม มันก็มีอยู่ เป็นอยู่อย่างนั้น เป็นความมีอยู่ในเชิงปรัวิสัย แต่สามารถปรากฏต่ออตตวิสัยของมนุษย์ให้รู้ได้และแนวคิด เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์

ความหมายของมนุษย์ในพุทธปรัชญาจึงเป็นเพียงสิ่งมีส่วนประกอบอยู่ 5 อย่าง เป็นสภาวะ ของสิ่งมีอยู่ในโลก และตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ความเป็นสิ่งไม่ เที่ยงแท้ถาวร ทุกขัง ความเป็นทุกข์ คือ ทนอยู่ในสภาพของตนไม่ได้ตลอดไป อนตตาทิ คือ ความมิใช่ตัว มิใช่ตน เป็นของว่างเปล่าจากสิ่งที่จะยึดถือเอาได้ว่าเป็นตัวตน แต่ด้วยความที่ไม่รู้ของมนุษย์จึงเข้าไป หลงยึดหลงติดอยู่กับความเป็นกลุ่มก้อนของธาตุทั้งหลาย ด้วยอำนาจของความอยาก ความยึดอย่าง เข้าใจผิดคิดว่าเป็นตัวตน แต่ความจริงมัน คือ สภาพของความว่างเปล่า ความมีอยู่ในความหมายของ พุทธปรัชญาจึงมีอยู่อย่างมิใช่ตัวมิใช่ตน

มจร

บทสรุป

คำถาม “ฉันคือใคร? (Who lam ?)” ประเด็นคำถามดังกล่าวนี้มิได้ตอบสนองเนื้อหาทางวิชาการตามที่ยึดถือกันทั่วไป แต่เป็นคำถามเพื่อต้องการให้เกิดการวิเคราะห์ตนเอง (self-analysis) ด้วยเหตุผลที่เซนต์ออกัสตินมิได้พิจารณามนุษย์ในฐานะวัตถุ ทำให้คำถามของเซนต์ออกัสตินเข้ามามีบทบาทที่สำคัญต่อคัมภีร์เคออร์ตมากกว่ากลุ่มองค์กรศาสนาที่ยึดหลักการและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก ซึ่งคัมภีร์เคออร์ตค้นหาประเด็นการพิจารณาที่มีรูปแบบใหม่สำหรับคำถามเชิงอัตถิภาวะหรือการดำรงอยู่ของคริสตชน ในตรงจุดนี้เองที่คัมภีร์เคออร์ตได้รับยอมรับว่าตัวเขาเองได้เรียนรู้ อัตถิภาวะที่แท้จริงนั้นมีใช่อัตถิภาวะแห่งการรู้จัก แต่ต้องเป็นอัตถิภาวะที่แท้จริง คือ อัตถิภาวะที่ดำรงอยู่อย่างมีคุณธรรมทำให้คัมภีร์เคออร์ตการตีความหมายของอัตถิภาวนิยม คือ อัตถิภาวะที่แท้จริง (Subjectivity and Truth) หมายถึงอัตถิภาวะของมนุษย์จะดำรงอยู่ (existence) และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสังคม และผู้อื่นแต่มนุษย์แต่ละคนก็คือปัจเจกชน (individual) ผู้ที่มีความหมายในตนเองและมีเป้าหมายชีวิตเป็นของตนเอง

ข้อคิดเห็น เสนอว่าความหมายชีวิตของตนเองได้ในขณะที่ดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นจึงต้องมีหลักเกณฑ์ในการค้นหาสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตของตนเอง และรวมถึงสามารถวิเคราะห์ตนเองพร้อมกับสิ่งเร้าภายนอกที่เข้ามามีบทบาทผ่านทางอำนาจของมวลชน วาทกรรม และความต้องการของผู้อื่น โดยเชื่อว่าสำหรับมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในทฤษฎีของความคิดที่บริสุทธิ์นั้น เป็นเพียงการเพ้อฝัน เนื่องจากความจริงควรเป็นจริงสำหรับการดำรงอยู่ การที่มนุษย์คนหนึ่งจะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขนั้นควรสำนึก ถึงหลักศรัทธา (faith) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อไม่ให้จิตสำนึกหมกหมุ่นไปกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมนอกไป ตัวเอง เพราะจะทำให้ตัวเองไปกระทำสิ่งที่ผิดต่อพระเจ้า เนื่องจากคัมภีร์เคออร์ตให้ความสำคัญกับค่าของปัจเจกชนและหนทางแห่งการแสวงหาสัจจะเชิงอัตวิสัยของมนุษย์แต่ละคนมากกว่าการแสวงหาความรู้หรือความจริงที่มีลักษณะวัตถุวิสัยหรือในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงที่ชีวิตต้องเผชิญ การตั้งคำถามทางปรัชญาของคัมภีร์เคออร์ตจึงค่อนข้างให้ความสำคัญกับวิถีดำเนินชีวิตของปัจเจกชนในมิติต่าง ๆ (ontic dimension) ในแต่ละช่วงชีวิตมนุษย์ ที่แต่ละคนต้องประสบพบกับปัญหา เป้าหมาย และความต้องการที่แตกต่างกันออกไป

โดยคัมภีร์เคออร์ต เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่ต้องพบ และเผชิญด้วยตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งปรากฏในงานนิพนธ์ระดับในวิถีชีวิต Stages on life's Way เกิดจากการสำรวจชีวิตของคัมภีร์เคออร์ตเองและความคิดที่คัมภีร์เคออร์ตมีต่อผู้หญิงที่กำลังจะแต่งงานด้วยคือ เรยีน ว่าด้วยสุนทรียศาสตร์, จริยศาสตร์, ศาสนา ซึ่งคัมภีร์เคออร์ตได้แบ่งการดำรงอยู่หรืออัตถิภาวะ (existence) ที่ดำรงอยู่ในโลก (infinite universe) ออกเป็น 3 ระดับ (stage) ซึ่งคัมภีร์เคออร์ต กล่าวว่า “การยึดมั่นและอุทิศตนอย่างแน่วแน่ต่ออัตถิภาวะระดับสุนทรียะจะไม่มีทางนำไปสู่ อัตถิภาวะระดับ จริยยะได้ แม้กระทั่งความถวิลหาคุณค่าของอัตถิภาวะระดับจริยยะก็จะไม่ก่อให้เกิดการเริ่มต้นของอัตถิภาวะระดับศาสนา”

ส่วนทางด้านแนวคิดอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเกิดขึ้นมาพร้อมกับท่าทีการมองโลก และชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการมองเห็นปัญหาใหญ่ของมนุษย์จึงได้เริ่มดำริหาวิธีแก้ไข ในที่สุดได้เลือกทางแห่งการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต ในการค้นหาตัวเองที่มีอยู่ในขั้น 5 ก็จะมีพบว่ามีไม่มี ความรู้ชนิดนี้จึงสามารถลดละตัวตนได้ เพราะความจริงมันไม่มีทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ มีเพียงความรู้ตามเป็นจริง จึงอยู่เหนือทุกสิ่งที่มีความหมายว่ามีและไม่มี เป็นอิสระจากความมีและไม่มี แต่เพราะ

ความรู้ยังไม่มี ความมีและความไม่มีจึงมี เมื่อความรู้มี ความมี และความไม่มีจะไม่มี ซึ่งความเป็นมนุษย์ ในความหมายของพุทธปรัชญา คือ ชั้น 5 ความมีอยู่ของมนุษย์ก็คือความมีอยู่ของชั้น 5 ความมีอยู่ของชั้น 5 จึงเป็นความมีอยู่อย่างไม่มี คือ ไม่มีความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นเพียงชั้น 5 อันรวมตัวกันอยู่ของธาตุทั้งหลาย กล่าวคือแนวคิดอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญา กล่าวถึง สิ่งที่มีอยู่คือ หลักสากลที่มีอยู่ดำรงอยู่เป็นธรรมดาเป็นสิ่งที่แน่นอน โดยไม่จำเป็นว่าใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม คือ ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ของมนุษย์แต่สามารถปรากฏให้รับรู้ได้เป็นความมีอยู่อย่างเป็นปรนัยและมีอยู่ในฐานะที่ปรากฏแก่อัตวิสัยของมนุษย์เท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นคำถามที่ทำให้มนุษย์คนหนึ่งลุกขึ้นมาตอบคำถามที่ว่า ชีวิตคืออะไร อะไรคือความสุขของชีวิต หรือแม้แต่คำถามที่ว่า แก่นแท้ของชีวิตอยู่แห่งหนใดนั้น ผู้วิจัยก็ได้แสดงทัศนะของนักปรัชญาชาวเดนมาร์กที่ชื่อว่า เซอเรน อาปี คีร์เคการ์ด หลากหลายมุมมองทางความคิดที่ได้สั่งสมมาตลอดชีวิตของเขาไว้ในบทที่ 2 และย้อนกลับมามองทัศนะของทางพุทธปรัชญาในสมัยพุทธกาล ครั้นที่พระพุทธเจ้าได้ถือกำเนิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และพระเวสสันดรโดยเรื่องราวที่ว่ามานี้ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 และบทที่ 4 ในส่วนที่นำมาเป็นกรณีศึกษาในฐานะแนวคิดเรื่องศรัทธาและความเชื่อ ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าการเกิดแนวคิดของทั้ง 2 ฟากฝั่งทางศาสนามีจุดร่วมในฐานะแนวคิดศรัทธา และความเชื่ออย่างจะแยกออกจากกันได้ เพียงแต่แตกต่างกันเพียงสถานการณ์ที่ประสบพบเจอเท่านั้นที่ต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย, (2553) **พระคริสตธรรมคัมภีร์ (Thai Holy Bible) ฉบับ ค.ศ. 1971** (ขนาดย่อ ปี ค.ศ.1998), พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.
- Kierkegaard's, (1983) **Fear and Trembling and Repetition**. trans. Howard V. Hong and Edna H. Hong . Princeton, New jersey : Princeton University Press.
- _____. **Provocations**. (2002) Ed. Charles E. Moore. The Bruderh of Foundation Inc. United Kingdom.
- _____. **The Essential**. (2000) trans. Howard V. Hong and Edna H. Hong. Princeton, New jersey : Princeton University Press.
- _____. **Stages on life's way**. (1988) trans. Howard V. Hong and Edna H. Hong . Princeton, New jersey : Princeton University Press.
- _____. **Training in Christianity**. (1944) trans. Walter Lowrie, London : Oxford University Press.
- Joakim Garff. (2005) **Soran Kierkegaard A Biography**. Princeton, New jersey: Princeton University Press.